

International-law documents and organizational forms of the states collaboration in a fight against the organized crime are investigated, the problem aspects related to adjusting and development of the indicated collaboration are outlined.

УДК 342.951

Г. В. Джагулов

ОСОБА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Статтю присвячено аналізу особи правопорушника, який посягає на громадський порядок та громадську безпеку, та висвітленню проблем забезпечення безпеки законослужняних громадян.

До написання цієї статті спонукали проблеми, що існують сьогодні в Україні під час підготовки до проведення Євро-2012, а саме дві складових: з одного боку, особа правопорушника, який посягає на громадський порядок та громадську безпеку, та, з іншого боку, безпека законослужняних громадян – як учасників такого спортивно-масового свята, так і членів суспільства, які безпосередньо не задіяні в проведенні того чи іншого заходу, але є простими мешканцями міста або селища, тобто є громадянами країни.

На наш погляд, це є не тільки особливо важливі, але й цікаві питання, що виникають у роботі щодо недопущення правопорушень серед уболівальників та простих громадян під час проведення цього масштабного турніру, поведінки вболівальників як вітчизняних, так і зарубіжних, а також щодо недопущення заподіяння шкоди звичайним громадянам та порушення їхньої безпеки. Вже зараз, ще на етапі підготовки до проведення чемпіонату Європи, належить вжити заходів впливу на осіб з метою недопущення та безпосереднього попередження можливих правопорушень з їх боку та опрацювати всі питання безпеки глядачів й інших громадян.

Так, особа правопорушника вже давно цікавила науковців як з адміністративного права, так і з інших юридичних наук. Цією проблемою займалися такі відомі вчені-деліктологи, як: Е. Є. Гензюк, Є. В. Додін, М. І. Нікулін, О. І. Остапенко та інші. Окремі аспекти досліджень з питань вивчення особи також відображені у працях В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, Ю. П. Битяка, Л. Р. Білої, І. А. Бородіна, І. П. Голосніченка, С. В. Ківалова, Л. В. Коваля, В. К. Колпакова, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюка, О. В. Кузьменко, Д. М. Лук'янця, В. Г. Поліщука, Д. В. Приймаченка, М. М. Тищенко, В. К. Шкарупи та багатьох інших науковців. Крім цього, різні аспекти дослідження особи висвітлені, наприклад, в роботах ечених-філософів В. Г. Кременя, В. В. Ільїна, І. Ф. Надольного та ін.; учених-психологів Г. О. Балля, М. Й. Варія, М. І. Єнікєєва, С. Д. Максименка та ін.; учених-кримінологів Ю. М. Антоняна, І. М. Даньшина, О. М. Джужі, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, В. М. Кудрявцева,

© Джагулов Г. В., 2011

О. Б. Сахарова, С. А. Тарарухіна та інших.

Отже, метою статті є дослідження особи правопорушника, який посягає на громадський порядок та громадську безпеку, та визначення засад безпеки законослужняних громадян, які є учасниками спортивно-масових заходів, та осіб, які є простими мешканцями нашої країни.

По-перше, слід зазначити, що особою адміністративного правопорушника займається адміністративна деліктологія, яку цікавлять різні його ознаки і характеристики. Коло питань, що потребує вивчення, досить широке. Реально мова йде про вивчення людини, але під власним кутом зору, в особистому аспекті досліджень.

Тому для забезпечення всебічного і достовірного вивчення сутності особи необхідно з'ясувати зміст цього терміна не тільки в юридичних, але й в інших суспільних науках, звідки власне і походять вказані поняття. Для цього спершу необхідно з'ясувати етимологію слова. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає термін «особа» в трьох значеннях: 1. Окрема людина, індивід. 2. Людська індивідуальність, особистість; людина як втілення індивідуального начала в суспільстві. 3. Постать, тіло [1, с. 685]. Під поняттям «особистість» слід розуміти конкретну людину з погляду її культури, особливостей характеру, поведінки і т. ін.; індивідуальність, особу [2, с. 493].

З цього приводу С. В. Омелянчик зазначає, що в суспільних науках спостерігається помилкове ототожнення термінів «особа» та «особистість», не перебувають осторонь і юридичні науки. Поняття «особистість» використовується в філософії, соціології, психології, педагогіці, історії та інших суспільних науках. У правових же науках частіше вживається термін «особа», проте в кримінології і криміналістиці також можна знайти поняття «особистість». Тому для забезпечення повного, всебічного і достовірного дослідження сутності зазначених термінів необхідно з'ясувати їхній зміст, окрім юридичних, і в інших суспільних науках, звідки власне і походять вказані поняття. Для цього спершу необхідно з'ясувати етимологію слова [3, с. 26].

Пізнання сутності порушника, на думку О. І. Остапенка, сприятимуть такі напрямки: «1) виявлення деліктних обставин конкретної життєвої ситуації, які у взаємодії з особливостями порушника вплинули на вчинення адміністративного делікту; 2) встановлення умов морального формування особистості порушника та їх оздоровлення на індивідуальному і соціальному рівнях (у сім'ї, школі, на виробництві, серед близького побутового оточення, зв'язків, знайомств тощо); 3) аналіз соціально-психологічних властивостей особи порушника і спрямування зусиль суб'єктів профілактики на його перевиховання» [4, с. 206].

Говорячи про правопорушника взагалі та про правопорушника, який посягає на громадський порядок та громадську безпеку, необхідно звернутися до розуміння цієї проблеми вченими-

психологами. Так, вони зазначають, що відхильна (девіантна) поведінка (від лат. *deviation* – відхилення) – це система вчинків або окремі вчинки, які не відповідають моральним або правовим нормам і вимогам суспільства.

Відхильну поведінку необхідно відрізнити від аномальної, характеристика якої пов'язана з розумовою патологією. Відхильна поведінка соціально детермінована. В її виникненні велику роль відіграють дефекти особистісного розвитку, що поєднуються з недоліками, помилками виховання й негативним впливом несприятливої ситуації, яка складається в найближчому оточенні людини – родині, референтній групі тощо [5, с. 220].

Звернемо увагу, що поведінка вболівальників на стадіоні залежить від розуміння у самому суспільстві. Цілоком можна погодитися з позицією М. Й. Варія, який зазначає, що відхильна поведінка, яка суперечить устааленим у суспільстві зразкам, стереотипам, може іноді поєднуватися з порівняно добрим знанням моральних норм. Це особливо актуально для людей, які розвиваються: наприклад, для підлітків поведінка нерідко є засобом самоствердження, вираженням протесту проти реальної чи уявної несправедливості дорослих [5, с. 221]. Саме ця категорія вболівальників переважає на наших стадіонах. Крім цього, необхідно обов'язково враховувати соціальні зміни в суспільстві, що є поясненням відхильної поведінки. Унаслідок цього колишні стандарти втрачають своє значення, через що дезорганізується життя суспільства, оскільки одні люди намагаються дотримуватися старих норм і цінностей, інші – орієнтуються на нові цінності й норми – і загальносоціальні, і групові (еталонні групи).

Отже, не можливо не сказати про мотив вчинення адміністративного правопорушення. В цьому розумінні важко не погодитися з провідними російськими кримінологами Ю. М. Антоняном, В. М. Кудрявцевим та В. Є. Еміновим, які пишуть: «Мотиви виражають найбільш важливі риси і якості, потреби і прагнення особистості. Тому обґрунтовано стверджувати, що які мотиви, така й особистість, і навпаки, а тому вони є найбільш повною і точною її характеристикою» [6, с. 102].

У науковій літературі мотив найбільш часто пов'язують з поняттям потреб. Як зазначає С. А. Тарарухін, «... мотив як компонент особистості включає систему потреб та спонук, інтересів, які формуються на їх основі і стають домінуючими в поведінці і діяльності» [7, с. 68]. У свою чергу під потребою розуміють «несгачу тих предметів і явищ, які створюють умови фізичного і духовного існування суб'єкта, які необхідні для фізичної і духовної активності суб'єкта» [8, с. 44]. «Потреби – це ті форми взаємодії людини зі світом (духовні чи матеріальні), необхідність яких зумовлена особливостями відтворення і розвитку її біологічної, психологічної, соціальної визначеності і які тією чи іншою мірою відчуються, усвідомлюються людиною» [9, с. 35]. Найбільш поширеною теорією

потреб є теорія, запропонована А. Маслоу. Він виділяє п'ять рівнів потреб: «1) фізіологічні; 2) потреби у безпеці й захисті; 3) потреби у приналежності до групи, сім'ї, у любові й участі; 4) потреби у повазі; 5) потреби у самовиявленні: творчість, гра тощо» [10, с. 290]. А. Маслоу виявив, що потреби вищого рівня актуалізуються лише після задоволення потреб нижчого.

Як вказує А. Гальчинський, аналізуючи новітні глобальні трансформації, що визначають складну специфіку сучасної епохи, її функціональну незбалансованість та системну невизначеність, слід виходити з найпростішого та з найбільш значущого твердження, а саме з того, що головним суб'єктом цивілізації є людина. Людина підпорядковує її розвиток передусім цілям свого самовідтворення, задоволенню власних потреб та інтересів – матеріальних і постматеріальних, духовних. Останні є могутнім двигуном суспільно-історичного прогресу. Вони утворюють ту «пружину», яка надає руху механізмам розвитку, що формуються у структурі цивілізаційного прогресу. Йдеться, таким чином, про те, що суперечність між зростаючими потребами та інтересами людини, з одного боку, і можливостями та умовами цивілізаційного розвитку, спрямованого на їх задоволення, – з іншого, має розглядатися як найзагальніша природна основа цивілізаційного процесу [11, с. 77].

Ми впевнені, що саме цивілізовано пройде Євро-2012, а для цього у підготовці до його проведення необхідно здійснити ряд заходів, спрямованих на зміцнення дисципліни, яка була і є важливою умовою нормального існування суспільства. Необхідно приділити більше уваги вихованню дисциплінованого вболівальника, який є продуктом відповідного суспільства, та забезпечити безпеку окремої особи цього ж суспільства.

Відповідно, звертаючи увагу на безпеку пересічного громадянина, тобто особи, яка є, так би мовити, спостерігачем, треба зазначити, що людина в сучасному світі постійно перебуває під тиском несприятливих обставин та небезпек, що загрожують її благополуччю, суспільному становищу та навіть життю. Динамічні трансформації світової системи, держав та суспільств, кризи та нестабільність, що є їх наслідками, зумовлюють різноманітні загрози – глобальні проблеми, нерівномірність економічного розвитку, тероризм та інші форми ризиків, які позбавляють людину впевненості у майбутньому. Відповідно людина намагається відновити цю впевненість, а отже, побудувати самостійно й у співпраці з іншими таку систему безпеки, що гарантувала б їй і суспільству найбільш можливий її рівень. Безпека особи, що є відповіддю на такі потреби людини, охоплює все більше сфер людського життя, а отже, вбудовується у систему безпеки, що включає значну кількість рівнів та видів, тобто у систему загальної безпеки [12].

У свою чергу, з безпеки окремої особи складається безпека суспільства в цілому. Зазначимо, що «безпека суспільства» – загальний термін на визначення зусиль, спрямованих на подолання сучасних

загроз безпеці суспільства. Поняття безпеки суспільства сформувалося внаслідок усвідомлення феноменів ідентичності та згуртованості суспільства як джерел нестабільності. Безпека суспільства – це новий вимір, який зараз створюється. Вона повинна заповнити відстань між безпекою держави та захищеністю людей [13, с. 6].

Безпека суспільства під час проведення європейського турніру пов'язана, з одного боку, з вимогами, які ставить УЄФА (наприклад, до стадіонів, місць масового скучення людей тощо), а з другого – сам факт проведення чемпіонату провокує цілу низку небезпек для громадян України (нелегальну міграцію, контрабанду, наркотрафік, торгівлю людьми та крадіжки, шахрайство, проституцію, тощо), що, на перший погляд, не впливають на ефективність проведення заходу. В окрему категорію слід обов'язково винести загрозу терактів. Усе це потребує системного підходу до організації безпеки особи на високому державному рівні, що передбачає наперед складання реєстру викликів та загроз, плану заходів з їх нейтралізації, включення потужного потенціалу державної системи безпеки, відпрацювання взаємодії державних та приватних структур безпеки, координації дій України та Польщі. Тому охорона громадського порядку та забезпечення безпеки громадян під час проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу пов'язані з вирішенням комплексу питань.

Наприкінці хотілось би навести слова відомого мислителя ХХ століття Пітірима Сорокіна: «...аналізуючи соціальне явище, а саме поведінку людей, які живуть у групі, і намагаючись розділити на ті або інші категорії нескінченно різноманітні вчинки, слід завжди виходити з аналізу тих психічних переживань, якими супроводжується той чи інший акт поведінки людини. Цей аналіз дасть ключ і до пояснення тих зовнішніх актів, які носять найменування вчинків людини, із сукупності яких і складається її поведінка... Із сукупності її вчинків створюється її поведінка; характер перших визначає собою і характер останньої. Ці акти за своїм конкретним виглядом настільки різноманітні і різноманітні, що немає ніякої можливості хоч би приблизно перерахувати і описати їх. Однак ця конкретна різноманітність, проте, не заважає, з відомої точки зору, згрупувати всі ці вчинки в певні розряди і підвести їх під цілком певні нечисленні категорії».

Можна вказати дві такі основні категорії, під які підійдуть всі вчинки людини. Одні акти людини є роблення чого-небудь, інші акти є «нероблення» чого-небудь. Всякий конкретний акт підійде під одну з цих категорій» (переклад наш. – Г. Д.) [14, с. 52].

Список літератури: 1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с. 2. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / [за ред. В. Яременко, О. Сліпушко]. – К. : Аконіт, 2007. – Т. 2. – 926 с. 3. Омелянчик С. В. Адміністративно-деліктологічна характеристика особи правопорушника, що посягає на громадський порядок і громадську безпеку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Омелянчик Сергій Володимирович. – Запоріжжя, 2010. – 190 с. 4. Остапенко О. І.

Адміністративна деліктологія. Соціально-правовий феномен і проблеми розвитку : [монографія] / Олексій Іванович Остапенко. – Л. : Львів. ін-т внутр. справ при Укр. акад. внутр. справ, 1995. – 312 с. **5.** Варій М. Й. Психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. – К. : Центр учбової л-ри, 2007. – 288 с. **6.** Антонян Ю. М. Личность преступника / Ю. М. Антонян, В. Н. Кудрявцев, В. Е. Эминов ; Ассоц. Юрид. центр. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 364 с. – (Теория и практика уголовного права и уголовного процесса). **7.** Тарарухін С. А. Вибрані твори. Ч. II : Кримінологія. Соціально-психологічні причини злочинів / Святослав Андрійович Тарарухін. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 100 с. **8.** Психология личности : [сб. ст. / сост. А. Б. Орлов]. – [2-е изд., доп.]. – М. : ООО «Вопросы психологии», 2003. – 223 с. **9.** Сірий Є. В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії : навч. посіб. / Євген Володимирович Сірий. – К. : Атіка, 2004. – 480 с. **10.** Соціологія. Терміни, поняття, персоналії : навч. слов.-довід. / [уклад. В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін.] ; за заг. ред. В. М. Піча. – К. : Каравела ; Л. : «Новий Світ – 2000», 2002. – 480 с. **11.** Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти : наук. вид. / Анатолій Гальчинський. – К. : Либідь, 2006. – 312 с. **12.** Мельник В. Безпека особи в системі загальної безпеки / В. Мельник // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. – Вип. 11. – 2009. – С. 45–49. **13.** Безпека суспільства у регіоні Румунія – Україна – Республіка Молдова: тристоронній підхід [Електронний ресурс]. – Бухарест ; Кишинеу ; Київ, 2008. – 132 с. – Режим доступу: <http://www.gsbs.org.ua/wp-content/uploads/2008.pdf>. **14.** Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин ; [общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов ; пер. с англ.]. – М. : Политиздат, 1992. – 543 с.

Надійшла до редколегії 20.12.2011

Статья посвящена анализу личности правонарушителя, посягающего на общественный порядок и общественную безопасность, и освещению проблем обеспечения безопасности законопослушных граждан.

The article is devoted to the analysis of personality of offender trenching upon a public peace and public safety and to illumination of problems of providing of law-obedient citizens safety.

УДК 343.98.067–344.2

В. О. Пелецький

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ

Досліджено один з елементів криміналістичної характеристики самовільного залишення військової частини або місця служби – особу злочинця. На підставі аналізу слідчої практики подано характеристику типових рис особи військовослужбовця, який вчиняє цей злочин, типових мотивів його вчинення, визначено цілі й завдання криміналістичного вивчення особи злочинця під час розслідування даного виду злочину.

© Пелецький В. О., 2011